

Nr 111.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 maj 1913 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från lotten nr 1 av Starby kungsladugård i Östergötlands län jämte en i ämnet väckt motion.

(1:a Avd.)

I proposition, nr 182, av den 14 mars 1913 till Riksdagen, vilken proposition remitterats till jordbruksutskottet, har Kungl. Majt under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgiva, att 25 i en i statsrådsprotokollet intagen tablå upptagna, till lotten nr 1 av Starby kungsladugård i S:t Pers m. fl. socknar av Östergötlands län hörande lägenheter må, var för sig med i nämnda protokoll angivet område, från egendomen upplåtas enligt kungl. kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande av de i kungl. brevet till domänstyrelsen samma dag i fråga om tillämpningen av berörda grunder meddelade närmare bestämmelser samt med förbehåll om rätt till utfartsvägar och om rätt för vissa personer att bo kvar i dem tillhöriga hus, på sätt i statsrådsprotokollet närmare omförmäles.

Till förberörda statsrådsprotokoll har departementschefen i detta ärende anfört följande:

»Lotten nr 1 av Starby kungsladugård om 10 $\frac{1}{2}$ mantal i S:t Pers m. fl. socknar av Östergötlands län är utarrenderad till den 14 mars 1914 för ett årligt arrende av 11,000 kronor. Egendomen, som är belägen $\frac{1}{2}$ kilometer från Vadstena stad och järnvägsstation, innehåller en areal av 638 hektar 42.6 ar, därav 450 hektar 52.3 ar tomt och åker, 95 hektar 33.5 ar äng och odlingsmark, 83 hektar 49.1 ar avrösningsjord och 9 hektar 7.7 ar impediment.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 10 saml. 62 häft. (Nr 111.)

Å egendomen finnas 22 bebyggda torp och lägenheter. Åbyggnaderna å 13 av dessa tillhöra kronan, å de återstående 9 innehavarna.

Den 19 september 1911 verkställdes arrendeuppskattning å egendomen. Därvid föreslogs, att 13 av förberörda torp och lägenheter skulle till sina innehavare försäljas ävensom att en närmare angiven tomt skulle upplåtas till Västra Östergötlands andelsfrukttorkeriförening u. p. a., som ägde å tomten befintliga byggnader. Åtskilliga andra personer, bland dem förre grenadjären P. A. Kåre, vilken under många år arbetat vid egendomen och ägde en intill densamma gränsande lägenhet om endast omkring 3 hektar, hade dessutom anmält sig önska inköpa egnahemsområden från egendomen, men uppskattningsmännen hade ansett sig icke böra föreslå ytterligare upplåtelser. De anförde därvid, bland annat, att det å en handlingarna bilagd, av extra lantmätaren J. Stånggren år 1910 upprättad karta över egendomen med ägofiguren nr 325 betecknade, på ett avstånd av omkring 5 kilometer från huvudgården belägna skiftet Kungshagen, som bestode av omkring 24 hektar utmärkt åkerjord, syntes synnerligen väl lämpa sig för beredande av egna hem, men att enligt uppskattningsmännens förmenande skiftet dock borde bibehållas till egendomen, då de värdefulla åbyggnaderna vid gården vore fullt tillräckliga även för denna åkerareal samt då jorden å Kungshagsskiftet vore så styv, att till bearbetning av densamma måste användas tre kraftiga dragare för plog och tyngre redskap, vilket icke lämpade sig för egna hem.

Domänstyrelsen hade emellertid funnit, att ytterligare upplåtelser lämpligen kunde äga rum från egendomen, särskilt från den till egendomen hörande utgården Kerstinstorp, därå enligt uppskattningsmännens förslag kostsamma nybyggnader för förnyad utarrendering skulle erfordras. Domänstyrelsen hade nämligen tänkt sig, att det skulle vara lämpligare att disponera nämnda utgård sålunda, att från densamma avyttrades till egna hem förutom torpet Skarven, som redan av uppskattningsmännen föreslagits till försäljning, jämväl antingen det öster eller det väster om landsvägen till Vadstena belägna åkerområdet samt att återstoden skulle å nyo utarrenderas. Vidare hade domänstyrelsen funnit Kåres ovanberörda ansökning om förvärvande av ett område från egendomen böra om möjligt i någon mån vinna tillmötesgående, vilket syntes möjligen kunna ske genom en förskjutning åt öster av de av uppskattningsmännen till försäljning föreslagna områdena för torpen Lilla och Stora Laggartorp. Av dessa och andra skäl hade domänstyrelsen återremitterat ärendet till ny behandling av uppskattningsmännen.

Med skrivelse den 1 november 1912 har nu domänstyrelsen över-

lämnat instrumentet över den 21 september samma år hållen förnyad uppskattningsförrättning å egendomen, förberörda karta med beskrivning samt övriga till ärendet hörande handlingar.

Uppskattningsmännen hava nu föreslagit, att följande områden skulle från egendomen upplåtas, nämligen:

L ä g e n h e t e n s		Ägofigurer å kartan	Areal hekt- ar	Saluvärde		Arren- de- värde kr.
namn eller beteckning å kartan	innehavare			kr.	däraf för växan- de skog kr.	
<i>Lägenheter med kronan tillhöriga hus.</i>						
Skarven	Robert Andersson	1—15, av 18	10.657	6,565	—	415
Stora Laggartorp	J. A. Carlsson	34—37, av 38, 39, av 42, 79— 84, av 85, 86, av 87	14.058	7,690	22 40	555
Lilla Laggartorp	Filip Johansson	av 85, av 87, 88, 90, av 91, av 92, av 93, 94	4.536	2,660	—	180
Löten	Valdemar Fredriksson	89, av 91, av 95, av 96, 97, av 98, 99, 100, av 105	6.316	4,060	—	250
Stora och Lilla Smeds- torp	C. J. Pettersson	av 102, 103, 104, av 105, 106— 108, 109 a, 113, 114, av 115	7.033	5,005	—	280
Nybygget	Gustaf Gustafsson	108 a, 109, 110, 110 a, 110 b	6.976	4,190	—	275
Missunna	Johan Andersson	111, 112, 116—120	6.124	5,720	—	245
Granudden	Johan Andersson	121—125, av 126	5.034	3,365	—	200
Stora Mark	C. F. Börjessons stärb- husdelägare	av 166, av 167, av 168, 169, av 170, 172—175, av 176, 177— 181, av 184, 192	6.212	4,050	296 74	215
Tuleden	—	322 a	0.222	7,205	38 50	10
<i>Lägenheter med innehavarna tillhöriga hus.</i>						
Kilen	C. V. Johansson	57—59	3.461	1,730	—	140
Vrån och Hagatorp	Richard Johansson	av 53, av 54 a, 56, 60—69	10.915	5,400	830 36	360
Grönlund	C. G. Norr	av 54 a, av 55, 71—75, av 76	2.225	1,110	—	90
Nytorp	Johan E. Östberg	av 55, 70, av 76, 77, 78	1.428	715	—	60
Lycketorp	K. A. Karlsson	101, av 115	0.44	220	—	20
Grönlund eller Gran- torpet	C. V. Andersson	av 168, av 170, 171, av 176, 182, 183, av 184, 185—191	4.803	2,315	548 81	140

L ä g e n h e t e n s		Ägofigurer å kartan	Areal hekt- ar	Saluvärde		Arren- de- värde kr.
namn eller beteckning å kartan	innehavare			kr.	därav för växan- de skog kr.	
<i>Obebyggda lägenheter.</i>						
Litt. A av Kerstinstorp	— —	16, 17, av 18	8.722	2,910	12 —	185
Litt. B » »	— —	24 a	2.09	1,255	— —	50
Litt. C » »	— —	24 b	2.094	1,045	— —	50
Litt. D » »	— —	21, 22	10.922	5,980	— —	270
Litt. E » »	— —	19, 20	8.65	4,315	— —	215
Litt. F » »	— —	32 a, 33, 39 a	6.5	3,240	— —	160
Litt. G » »	— —	av 50, av 51, av 52, av 53, 54, av 54 a, av 55	9.268	3,640	147 60	185
— —	— —	322 b	0.159	615	135 —	5
— —	— —	322 c	0.1	420	119 80	5

Avståndet från huvudgården och Vadstena är till Skarven 9 kilometer, till Stora och Lilla Laggartorp, Löten, Stora och Lilla Smedstorp, Nytorp och Lycketorp omkring 4 kilometer, till Nybygget och Grönlund 3.5 kilometer, till Missunna, Granudden, Kilen, Vran och Hagatorp samt Grönlund 3 kilometer, till Stora Mark 2 kilometer samt till delarna av Kerstinstorp 6—9 kilometer. De tre lägenheter, som skulle bestå av ägofigurer nr 322 a, 322 b och 322 c, äro belägna intill Vadstena stadsplan. Uppskattningsmännen hava såsom jordbrukslägenheter upptagit alla de bebyggda lägenheterna med undantag av Tuleden samt Grönlund, Nytorp och Lycketorp, vilka betecknats såsom bostadslägenheter. Av de obebyggda hava lägenheterna litt. A, D, E, F och G upptagits såsom jordbrukslägenheter, de övriga såsom bostadslägenheter.

Uppskattningsmännen hava ansett, att en var av de i tablån upptagna lägenhetsinnehavarna med undantag av Robert Andersson i Skarven, vilken innehaft sitt torp allenast sedan den 14 mars 1911, borde erhålla hembud å sin lägenhet.

Vidare hava uppskattningsmännen anfört, att de vid uppgörandet

av förslaget till upplåtande av egnahem å utgården Kerstinstorp huvudsakligen valt den öster om landsvägen till Vadstena belägna delen såsom varande därtill lämpligast, bland annat därför, att vattenförhållandena därstädes vore fördelaktigare samt att anläggandet av nödiga utfartsvägar där vore billigare och bekvämare än vad förhållandet skulle bliva, om hela det väster om landsvägen belägna området skulle för ändamålet användas. Avsöndringarna å sistnämnda område, å förenämnda karta betecknade med litt. F och G, hade föreslagits dels med fästat avseende därpå, att möjlighet skulle beredas förbemälde Kåre att genom inköp av någondera av dessa lägenheter förstora sitt nuvarande egna hem, dels ock på grund därav att innehavaren av torpet Stora Laggartorp uttalat sin livliga önskan att om möjligt erhålla ett större jordområde än det ursprungligen för torpet föreslagna.

Dessutom skulle, enligt uppskattningsmännens förslag, ett med ägofiguren nr 323 betecknat område om 0.125 hektar upplåtas till Västra Östergötlands andelsfruktorkeriförening u. p. a., som ägde å området befintliga byggnader.

Arealen av samtliga de till försäljning sålunda föreslagna lägenheterna utgör tillhoppa 73.324 hektar, därav 65.746 hektar tomt och åker, 5.129 hektar äng och odlingsmark, 2.256 hektar avrösningsjord och 0.193 hektar impediment. Dessutom har föreslagits, att för gemensamt behov skulle till vägar undantagas tillhoppa 1.287 hektar, utgörande ägofiguren nr 48 samt delar av ägofigurerna nr 38, 42, 47, 50—53, 55, 102, 126 och 131.

Inom det för torpet Stora Laggartorp föreslagna området finnes en lägenhet, benämnd Hesslet, bebyggd med stuga, bod och ladugård tillhörande lägenhetens innehavare 69-åriga Johan Sand och hans hustru, å lägenheten Vrån och Hagatorp finnes en stuga, tillhörig Sofi Andersson, å lägenheten Grönlund finnas en stuga och en bod, tillhöriga Johan Petterssons änka Eva Karin Pettersson, och inom det för lägenheten Granlund eller Grantorpet föreslagna området finnes en lägenhet, benämnd Lilla Mark, bebyggd med stuga och ladugård, som ägas av 64-åriga, ofärdige arbetaren C. V. Pettersson. Uppskattningsmännen hava föreslagit, att nu nämnda personer skulle tillförsäkras rätt att kvarbo i sina stugor under sin återstående livstid mot erläggande till vederbörande lägenhetsinnehavare av följande avgälder, nämligen Sand och hans hustru 10 kronor, Sofi Andersson 7 kronor, änkan Eva Karin Pettersson 6 kronor och C. V. Pettersson 15 kronor.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har förmått sig icke hava något att erinra mot uppskattningsmännens förslag.

Domänstyrelsen har uti sin förberörda skrivelse till en början erinrat, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 6 juni 1912 (jmf. propositionen nr 269 till 1912 års Riksdag) medgivit, att ovan omnämnda, å kartan med ägofiguren nr 323 betecknade område finge från egendomen avskiljas och till Västra Östergötlands andelsfrukttorkeriförening u. p. a. försäljas mot en köpeskilling av 500 kronor och övriga villkor, vadan domänstyrelsen ansett, att uppskattningsmännens förslag i denna del ej borde föranleda vidare åtgärd.

Beträffande förslaget i övrigt har domänstyrelsen anfört följande. I fråga om förre grenadjären Kåres ansökning om förvärvande av jord från egendomen syntes väl styrelsen de därtill av uppskattningsmännen avsedda områdena med den kännedom om belägenheten av Kåres lägenhet, styrelsen ägde, vara mindre begärliga för honom. Men då det tydligen visat sig omöjligt att följa styrelsens anvisning, vilket antagligen företrädesvis berott därpå, att egendomens egna torpare i främsta rummet ansetts böra tillgodoses, samt då emot förslaget i övrigt från styrelsens sida ej vore annat att erinra än att jämväl de med ägofigu- rerna nr 49 och 165 å kartan betecknade vägarna borde få fritt begagnas såsom utfartsvägar, hade styrelsen förordat uppskattnings- männens förslag med nu angivna jämkningar.

Uti en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hava, bland andra, dels innehavarna av ytterligare tre till egendomen hörande torp, nämligen C. F. Johansson i Lilla Skogen, O. Th. Svahn i Stora Skogen och G. Ahl i Hästhagen anhållit att få inköpa en var sitt torp eller ock att få dem upplåtna med ständig besittningsrätt och med rätt att direkt till statskassan erlægga de bestämda avgälderna, dels ock bemäde Kåre uttalat önskan att från Kerstinstorp förvärva ett område på omkring 5 hektar intill hans egnahemslägenhet i Östra Kedevad i Strå socken.

Över denna ansökning har domänstyrelsen den 1 november 1912 avgivit underdånigt utlåtande samt därvid, under åberopande av sin förberörda skrivelse av samma dag, hemställt, att ansökningen måtte finnas icke böra föranleda till fränsäljande av ytterligare områden från egendomen, varjämte styrelsen förmått sig anse ansökningen i vad den avsåge ändring i utgörandet av avgälderna för torpen ej förtjäna avseende.

Slutligen har nuvarande arrendatorn av ifrågavarande egendom K. G. Hedmark uti en till Kungl. Maj:t ställd skrift på anförda skäl protesterat däremot, att, sedan han genom omtanke, arbete och kost-

nader sökt få egendomen i bästa möjliga skick, stora sträckor av densamma skulle försälas, utan att några spekulanter anmält sig.

Uti häröver avgivet underdånigt utlåtande likaledes av den 1 november 1912 har domänstyrelsen, under åberopande av sin merberörda skrivelse av sistnämnda dag, framhållit, att Hedmarks rätt såsom optionsberättigad arrendator icke kunde, med hänsyn därtill att i det med honom upprättade arrendekontraktet intagits en bestämmelse, motsvarande stadgandet i åttonde punkten i grunderna för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, anses vara träd för nära genom det av styrelsen tillstyrkta förslaget om egnahemsupplåtelser från egendomen. Ett genomförande av detta förslag skulle för övrigt endast i ringa mån minska egendomens huvudgård. Vid sådant förhållande hemställde domänstyrelsen, att Hedmarks framställning ej måtte till någon åtgärd föranleda.

För egen del instämmer jag i allo med domänstyrelsen. Vad särskilt angår torpen Lilla och Stora Skogen samt Hästhagen, anser jag mig böra betona, att, ehuru väl en försäljning av dem till deras innehavare vore ur egnahemssynpunkt önskelig, vägande skäl dock synas tala emot en sådan åtgärd. Dessa torp skjuta nämligen som en kil in i egendomen och en försäljning av dessa skulle därför medföra avsevärt men för egendomens skötsel. Framdeles torde jag bliva i tillfälle att underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om utgörandet av avgälder för sistberörda tre torp.»

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft en av herr *Sterne* i Andra kammaren väckt motion, nr 328, däri hemställts att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition i övrigt måtte besluta:

Motion.

att de tre torpen: Lilla Skogen, Stora Skogen och Hästhagen, utlagda till lämplig storlek för självständiga jordbrukslägenheter, försälas med hembuds rätt till de nuvarande torparna Johansson, Ahl och Svahn;

att till torparen Sands lägenhet, Hässlet, lägges ett av de till försäljning föreslagna områdena F. eller G. och hembjudes nuvarande lägenhetsinnehavaren;

att det andra till försäljning föreslagna området F. eller G. hembjudes åt f. grenadjären Kåre;

att nuvarande torparen R. Andersson får hembud på Skarven; samt

att Kungshagen och det återstående av utgården Kerstinstorp upp-

delas till småbrukslägenheter för försäljning och utarrenderas på kortare tid, tills uppskattning och upplåtelse hinna ordnas.

I avseende å de skäl, som motionären anfört till stöd för sin framställning, tillåter sig utskottet hänvisa till själva motionen.

Utskottet.

Vad först angår motionärens framställning om upplåtande såsom egnahemslägenheter utöver de av Kungl. Maj:t i sådant avseende ifrågasatta lägenheterna jämväl av torpen Lilla Skogen, Stora Skogen och Hästhagen, har utskottet, då samtliga myndigheter ansett, att en försäljning av dessa torp skulle medföra avsevärda olägenheter för egendomens skötsel och då denna åsikt enligt utskottets förmenande icke blivit vederlagd genom vad motionären i ämnet anfört, icke funnit sig kunna tillstyrka motionen i denna del.

Beträffande lägenheten Hässlet, som av motionären ifrågasatts böra med en viss utvidgning av det därtill hörande området hembjudas dess innehavare Johan Sand, finner utskottet med hänsyn till vad i ärendet förekommit anledning icke heller föreligga att förorda någon ändring rörande dispositionen av denna lägenhet, å vilken ju enligt uppskattningsmännens förslag Sand och hans hustru skulle berättigas att under sin livstid kvarbo.

Vad vidare angår förslaget om tillerkännande av rätt till hembud för f. grenadjären Kåre å antingen lotten litt. F. eller lotten litt. G. samt för torparen R. Andersson å torpet Skarven vill utskottet framhålla, dels att den förre torde sakna varje rätt att erhålla hembud å jord, som han icke brukat, och därför böra finna sig i att med andra konkurrera vid försäljningen av den lott, som han kan vara villig att inköpa, dels ock att den senare icke läser mot bestämmelserna i gällande författningar utan giltig anledning böra tillerkännas förmånen av hembud å torpet, som han allenast en kortare tid innehaft.

Vad slutligen beträffar förslaget om uppdelning till småbrukslägenheter av Kungshagen och återstoden av utgården Kerstinstorp synes en dylik ytterligare minskning av egendomens areal icke böra genomföras emot uppskattningsmännens och myndigheternas därom uttalade åsikt. Utskottet finner sig sålunda föranlåtet att avstyrka motionen jämväl i övriga delar.

På grund av det anförda och då utskottet icke funnit annan anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förevarande framställning än att de ifrågavarande lägenheter åsatta arrende- och saluvärden, med hänsyn till deras nära läge intill staden Vadstena, synts utskottet i allmänhet väl lågt beräknade, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med avslag å herr Sternes ifrågasvarande motion, må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 6 maj 1913.

På jordbruksutskottets vägnar:

GÖSTA TAMM.

Närvarande: herrar Tamm, Odelberg, frih. De Geer, Paulson, Fahlén, Pers, Ericsson, Lundell, Nilsson i Kabbarp, Kronlund, Linders, Hellström, greve Wachtmeister, Lundström, Ekerot och Bosson.

Reservation

av *S. Linders.*
